

Óvodai képességsonglőrök, avagy komplex kognitív képességfejlesztés az óvodában az óvodapedagógusok szemszögéből megközelítve

Biró Rita Zsófia

*Eötvös Loránd Tudományegyetem Pedagógiai és Pszichológiai Kar Neveléstudományi
Doktori Iskola – Gyógypedagógia alprogram, Eötvös Loránd Tudományegyetem Tanító-
Óvóképző Kar*

Absztrakt

A tanulmány a kognitív képességek fejlesztésének fontosságára hívja fel a figyelmet az óvodai nevelés keretein belül. Bemutatja a kognitív fejlődés különböző aspektusait, beleértve a figyelmet, emlékezetet, észlelést, gondolkodást és problémamegoldást, amelyek mind meghatározó szerepet játszanak a gyermekek későbbi teljesítményében. A tanulmány rávilágít arra, hogy az óvodapedagógusoknak milyen alapvető szerepük van ezen képességek támogatásában, és milyen módszerekkel tudják elősegíteni a gyerekek fejlődését. Emellett a különböző fejlesztési módszerek és eszközök alkalmazását is vizsgálja, kiemelve, hogy a játékok és az egyéni fejlesztés fontos elemei a hatékony nevelési folyamatnak. A kutatás eredményei azt mutatják, hogy a pedagógusok által használt hagyományos és új módszerek egyaránt hatékonyak lehetnek, ha megfelelően alkalmazzák őket.

Kulcsszavak: kognitív képességfejlesztés, óvodai nevelés, játékalapú tanulás, óvodapedagógusok szerepe

Bevezetés

A kognitív képességek megalapozása hatással van egész életünkre, fejlesztése elsődlegesen a család feladata. Később az óvoda tölt be meghatározó szerepet a gyermek életében. Fontos, hogy az óvodapedagógusok ismerjék a gyermekfejlődés folyamatát. Ahhoz, hogy ezeket a folyamatokat kellőképpen meg tudjuk alapozni, ismernünk kell a kognitív fejlődés hierarchikus felépülését. Tudnunk kell, hogy a kognitív funkciók egymással párhuzamosan, de nem egyenlő ütemben fejlődnek. Az óvodapedagógusok a korai felismeréssel és szakemberek bevonásával meg tudják segíteni ezeknek a funkcióknak a fejlődését. Kutatásunkkal pedig szeretnénk alátámasztani, a gyakorlatban

hogyan valósulhat meg a kognitív képességek fejlődésének a megsegítése. Végül szeretnénk egy átfogó képet adni a kognitív képességek fejleszthetőségéről – szakmai és gyakorlati szemszögből egyaránt.

A kognitív képességek fogalmi metszete

„Az értelem az az egyensúlyi állapot, amely felé az összes, egymást követő érzékszervi-mozgásos és megismerő alkalmazkodás, valamint a szervezet és környezet közti összes asszimilációs és hozzáidomulásos cserefolyamat irányul.” (Piaget, 1997, p. 24) A kognitív képességek területéhez tartozik az észlelés-érzékelés, a figyelem, az emlékezet-képzelet és a gondolkodás. Az észlelés a tárgyról vagy mozgásairól közvetlen és effektív kontaktus alapján szerzett jártasság, míg az értelem akkor jön létre, amikor a megismerés folyamatába az alany és a tárgy között a tér- és az időbeli távolságok erősödnek és kiterőkné válnak. Piaget (1997) szerint az értelmi struktúrák részben vagy teljesen, már eleve a kezdetektől jelen vannak az észlelés és a gondolkodás ekvivalens strukturális formájában. Ez az alakelmélet lényeges elve, bár nem vette figyelembe a reverzibilitás definícióját, meghatározta a kollektív felépítésre vonatkozó szabályokat, ami párhuzamosan koordinálja az észlelést, a mozgást, a gondolkodást, kiváltképp a szillogizmust. Éppen ezért az észlelés felépítéséből kell kiindulni ahhoz, hogy analizáljuk a gondolkodás magyarázatát, szerveződését és le tudjuk vonni a konklúziót (Piaget, 1997). Az érzékelés a környezetből jövő, az érzékszerveinkre ható fizikai, kémiai ingerek, amiket felfogunk és az agyban érzékletekké alakul. Ezzel szemben a percepció az a folyamat, amikor az érzékletek tárggyá, jelentéssé strukturálódnak és ezt egy egésszé integráljuk. Tehát kijelenthetjük, hogy az érzékelés és az észlelés egymásra épül, és a mindennapjainkban sem különül el egymástól. Az érzékszervi modalitások a látás, hallás, szaglás, ízlelés, tapintás és bőrérzékletek, testérzékletek és természetesen a mindennapi élet. A percepció funkcióit, képességeit négy kategóriába tudjuk besorolni. Az első a tárgyak észlelése, kiemelése az ingermezőből. Ahhoz, hogy meg tudjuk határozni mi a tárgy, szükségünk van arra a folyamatra, hogy képesek legyünk az egységes mintát felfogni az érzékelési információ összevisszasága helyett. Ehhez szükségünk van a Gestalt-látás képességére és a perceptuális szerveződés felismerésére. Az észlelés következő funkciója, hogy meg tudjuk határozni hol van a tárgy. Ebben fontos szerepe van a térbeli irányok észlelésének. Itt jelenik meg a távolság- (*binokuláris diszparitás*) vagy mélységészlelési képességünk, amelynél figyelembe kell vennünk, hogy a körülöttünk lévő világ háromdimenziós, azonban a retinát érő kép csak kétdimenziós. Meghatározó ugyanakkor, hogy észleljük a mozgást is. Elvárás, hogy felismerjük az adott tárgyunk látszólagos, indukált vagy valódi mozgást végez. A harmadik funkció a tárgyak felismerése. A felismerés az a képesség amikor a tárgyat hozzárendelünk egy kategóriához, és így jelentéssel ruházzuk fel. A felismerés a mentális reprezentációk, sémák előhívása, a geonok észlelése. Az észlelés negyedik funkciója az észlelési konstanciák. Észlelési konstancián azt

értjük, hogy a környezet megváltozása ellenére a tárgyak bizonyos tulajdonságai változatlanok maradnak. Ide tartoznak az alak-, szín- és nagyságkonstanciák. A percepciónál meg kell említenünk az optikai csalódásokat, illúziókat, amelyek nem felelnek meg az inger fizikai tulajdonságainak. Viszont azt is meg kell itt jegyeznünk, hogy a beszédészlelés folyamata nélkülözhetetlen az ismeretek és a tudás elsajátításában. A perceptuális tanulás képessége gyakorlással, tapasztalással javulhat. Ezáltal fejlődik a differenciálás, a hatékonyság, a kategóriadöntés, a szisztémaváltás, az észlelési és keresési gyorsaság képessége. A gyakorlás során fejlődik az információ feldolgozása és az információ átadása az észlelés követő kognitív folyamatokhoz. A figyelem meghatározásánál elmondhatjuk, hogy egy szelektív, kiemelő folyamat az észlelés összpontosítására. Ugyanakkor egy erőfeszítési folyamat is, mely során a mentális energiánkat akaratlagosan egy meghatározott feladatra fordítjuk. Mindemellett egy éber állapot fenntartó folyamat is, amely hatékonyan részt vesz az információk felvételében. A szelektív figyelem lehet spontán-önkéntes és szándékos-akaratlagos. A figyelem megosztását befolyásolják az automatikus és a kontrollált cselekvések. A figyelem tulajdonságaihoz tartozik a terjedelme, amely arra irányul, hogy hányféle ingert tudunk egyszerre megragadni. Tulajdonsága közé sorolható a tartóssága, hogy mennyi ideig tudunk kitaróan egy dologra figyelni, és a megosztása, hogy hányféle figyelmet igénylő tevékenységet tudunk egyszerre végezni. Ide tartozik a figyelem átvitele, hogy mennyire könnyű vagy nehéz a figyelmünket egyik dologról a másikra irányítani és a figyelem erőssége is. A teljesítményére hathat például az életkorunk, fáradtság, fizikai állapot, zavaró-elterelő ingerek, elkalandozások, érzelmi állapotok, motiváció. Az emlékezés folyamatában az érzékszervi benyomások a szenzoros tárba érkezik, ingermodalitás szerint kódoljuk. Ezek csupán pillanatfelvételek. A szenzoros tárból a rövidtávú memóriába érkezik. A rövidtávú memóriánk korlátozott kapacitású, főként akusztikus és vizuális kódolás történik. A rövidtávú memóriában legfeljebb 20 másodpercig marad meg az információ. A felejtésnek a legfőbb oka a folyamatosan érkező információk általi kiszorítás, elhalványulás. Itt található a munkamemória is, amely az emlékezet azon része, ami éppen aktív. A rövidtávú memóriából a hosszútávú memóriába kerül az információ. Azonban ahhoz, hogy át tudjon kerülni, kellő ideig fenn kell tartanunk, amit ismételtetéssel tudunk elérni. A hosszútávú memóriánk korlátlan kapacitású és leginkább szemantikus kódolás történik. A hosszútávú memóriánk korlátlan időtartamig őrzi az információkat. Ez lehet néhány perctől akár egy életem át is. Az információk bevéséséhez fontos a konszolidációs idő. Ami itt tárolódik nem felejtjük el, csak nem tudjuk előhívni. A felejtési vagy felidézési kudarc adódhat az interferenciából, hogy nem használjuk aktívan a tudást. Esetlegesen negatív érzelmek kapcsolódnak az adott információhoz vagy nincsenek megfelelő támpontok az előhívásához. Az emlékezetet rendszerezhetjük a tudatosság mentén is. Ezen rendszerezés alapján megjelenik az explicit memória amikor tudatos erővel idézünk fel valamit tudjuk, hogy mit akarunk felidézni. Az implicit memória, amikor nem tudatos erővel, de tudjuk, hogy hogyan

idézzük fel. A procedurális emlékezet az eszköztudás, ami egy mozdulatra, cselekvéssorra való emlékezés. Az epizodikus emlékezet a személyes élményeinket tárolja, míg a szemantikus emlékezet olyan ismereteket tárol, amelyeknek nincs személyes vonatkozása. A memóriából való előhívás sikerességét emlékezeti stratégiákkal segíthetjük. Ezek közé tartozik a feldolgozás mélységének elve, mely szerint minél mélyebb a feldolgozás, annál könnyebb előhívni. Fontos a cselekvés szerepe is, mert az aktivitás kapcsolódik a rögzítéshez. Szeretpet játszik a kontextushatás is melynél a bevésés, rögzítés körülményei között sikeresebb a felidézés. Segítséget nyújthat a szervezés is, amikor jegyzeteket, vázlatokat, ábrákat készítünk. Ugyanakkor nem elhanyagolható az értelmes kapcsolatok kialakítása sem, amiben a már meglévő ismereteinkhez kapcsoljuk a rögzítendő anyagot. A képzelet a valóság szenzoros tapasztalatai alapján egy új, a korábbiaktól eltérő képet alkotunk a tudatunkban. Ennek a képzeleti működésnek az eredménye a képzeleti kép, amely az összes nem tudatos és nem külső inger hatására kialakult belső kép. Ilyenek pl.: a gondolati kép, testséma, álomkép, fantomvégtag jelenség. A képzeletnek két fajtája van: a reprodukív képzelet, ami a mások által már érzékelt, tapasztalt, elképzelt dolgok reprodukálása. A másik fajtája a produktív vagy alkotó képzelet, amelyek a valóság eddig ismeretlen részeit mutatják be, vagy jelenségek között képzelt összefüggéseket fednek fel. A produktív képzelet fejlesztésének feltételei a gazdag emlékezet, a valóság ismerése, élénk képzetkapcsolódások, érzelmi gazdagság. A képzeletnek szerepe van a problémamegoldásban, a mentális egészség megőrzésében, gyógyításban-terápiában, a feladat- és teljesítményhelyzetekben és az empátia alapja. A gondolkodás az a kognitív képesség, amely az érzékelésből és észlelésből, emlékezetből, figyelemből szerzett információkat felhasználja és mentális reprezentációkat, fogalmakat, képeket, sémákat, forgatókönyveket hoz létre és kezeli azokat. A reprezentáció formái a cselekvéses, a képi-képzeleti és a szimbolikus. A gondolkodás funkciói az aszociatív gondolkodás, a fogalomtanulás, a valóság összefüggéseinek megértése, a szabályok megfogalmazása és alkalmazása, a következtetések megfogalmazása, vélemények indoklása és a problémák megoldása. Gondolkodás közben fogalmakat alkotunk, amelyeket kategorizálunk, így a tárgynak olyan tulajdonságait is megismerjük, amely az észlelés számára nem hozzáférhető. A kijelentéseink kombinálásával következtetéseket vonhatunk le. A deduktív gondolkodás az általánostól halad az egyedi felé. Ha a premisszáink igazak a konklúzió biztosan igaz. Az intuitív gondolkodás éppen fordítva, az egyeditől az általános felé halad. Éppen ezért, ha a premisszáink igazak, akkor a konklúzió valószínűleg igaz. Az analógiás gondolkodás a relációk relációja. A következtetés nehézségei a heurisztikák, amelyek leegyszerűsítő következtetések, amik alkalmanként helyesek, de időnként nem. A konvergens gondolkodásmód egy összetartó, szűkítő gondolkodás, amely beállítódás az egyetlen megoldás irányba. Ezzel szemben a divergens gondolkodásmód széttartó gondolkodás, amely többirányú, minden lehetőséget számba vesz, mérlegel, megvizsgál. A problémamegoldó gondolkodás a már megszerzett ismereteink

gyakorlati alkalmazása. Feladata a végcél és a hozzá vezető út megismerése. A problémák lehetnek jól definiáltak, rosszul definiáltak és belátásos problémák. A problémamegoldásnak is vannak stratégiái. Ilyen stratégia a különbségsökkenítés, a részcélokra bontás, cél-eszköz elemzés, céltól visszafelé haladás, belátás, analógia alkalmazása. A problémamegoldásnak négy szakasza van. Az első a feladat megértése. Ezt követi a tervekészítés, megoldási javaslat kidolgozása. Ezután a kivitelezés, a probléma megoldása. Végül ellenőrizzük a megoldás eredményét (vö. Atkinson et al., 2005.; Oláh, 2006; N. Kollár & Szabó, 2017).

Kognitív képességek rendszere az óvodában

Az egymásra való épülés logikája szerint a korai élményeink kihatnak egész életünkre, irányítja attitűdünket, egészségünket, továbbá az élethosszig tartó tanulás képességét. Az ideális mértékű és minőségű szenzoros és mozgásos impulzusok, továbbá a stabil, érzelmekkel teli szociális kapcsolatok összességében megteremtik az idegrendszer egészséges fejlődését, a sokrétű képességek kialakulását, sőt a korrelációra és az ismeretszerzésre kész jellem fejlődését. A közeli interakciók, azaz a gyermeket körülvevő mikrorendszer hatása nagyon mérvadó a gyermek fejlődésében, azonban a mezorendszer is kiemelten fontos (Danis, 2020). „A közvetlen szülő-gyermek interakciók révén a két fél viselkedése hat egymásra, amely visszahat a reprezentációkra, és viszont, a reprezentációk befolyásolják, melyik fél hogyan vesz részt az interakciókban.” (Danis & Kalmár, 2020, p. 59) A legtöbb szakirodalom egyetért abban, hogy a fejlődés a biológiai érés és a szociális tanulás kollektív működése. Az érés megteremti a szervezetben a belső feltételeket. Az idegrendszer érettsége szükséges ahhoz, hogy a gyermek potenciális legyen új készség birtoklására.

Kognitív képességeket befolyásoló tényezők

A kognitív képességek egymással egyidejűleg fejlődnek. Ezt a fejlődést és egymásra épülést legjobban Affolter által kidolgozott famodellel lehet szemléltetni. Ezáltal megjeleníthetjük a tanulási zavarok megnyilvánulási formáit és az azokhoz vezető utat. Azonban itt meg kell jegyezni, hogy óvodás korban csak tanulási zavar veszélyeztetettségéről és részképesség zavarról beszélhetünk. Az első szint a gyökerek szintje, ahol először megjelenhet a gyenge teljesítmény. Ezeknek az okait elsősorban az élet pre-, peri- és posztnatális szakaszában kialakuló organikus okok között kezdjük felkutatni. A prenatális okok között megtalálhatjuk az örökletes tényezőket, familiáris okokat és ide soroljuk a méhen belüli károsodásokat is. A perinatális szakaszban a szülés közbeni ártalmak is nagy hatással vannak arra, hogy károsítsák a fejlődést. A posztnatális ártalmak lehetnek biológiai, pszichés, emocionális, vagy környezeti okok. Itt jelennek meg, a különböző a nevelési attitűdök.

Látható, hogy a tanulási zavarok létrejötte nem magyarázható egyetlen okkal, sokkal inkább multikauzális jelenség. A második szint a fa törzse ez az alapkészségek és a képességek színhelye. Itt kapcsolódnak össze az észlelési területekről érkező információk. Ezen a helyen fontos szerepe van a szerialitásnak. Ahhoz, hogy a folyamatok tökéletesen működjenek szükség van az emlékezetre és a figyelemre, az érzelmi megerősítéshez pedig a motivációra. A tanulási zavar oka lehet, hogy a részfunkciók között nem jó az összhang. A harmadik szint a fa koronája, ahol már a teljesítmény mutatkozik meg. A zavarok jelentkezhetnek verbális, auditív és motoros részképességeknél. Ezeknél a részterületeknél az analízis-szintézis műveletében, a szerialitás képességében, az emlékezet megbízhatóságában és a figyelem- és koncentrációképesség tartósságában, terjedelmében okozhat károkat.

A kognitív képességek fejlődésében az öröklött tényezőknél túl, fontos szerepet játszanak a környezeti hatások, amelyek a gyermeket érik a mikro- és makrovilágában. Ezek a család, óvoda és a külvilág. A gyermek fejlődésére a legnagyobb hatást a személyi környezet alakítja, ami szinte háttérbe szorítja a tárgyi, természeti környezeti tényezőket. A környezeti hatásoknak nem csak passzív résztvevője a gyermek, hanem aktív tanulója is (Aszalai, 2015).

Az óvodának is nagy szerepe van a gyermekek képességeinek fejlődésében. Ennek megvalósítását az Óvodai nevelés országos alapprogramja biztosítja.

A kutatás és az alkalmazott kutatási módszerek bemutatása

A kutatásunk célja, hogy képet kapjunk a kognitív képességek fejlesztésének támogatásáról a magyarországi óvodák gyakorlatában.. Szeretnénk rávilágítani, hogy milyen módszereket, eszközöket használnak a fejlődés elérésére az óvodapedagógusok. Ugyanakkor fontosnak véltük megvizsgálni azt is, hogy a digitálisan rohamosan fejlődő világ, hogyan hat a gyermekekre

Ezek alapján a következő kutatási kérdésekre keressük a válaszokat:

- K1: Milyen fejlesztési/támogatási jó gyakorlatról számolnak be az óvodapedagógusok?
- K2: Milyen módszer és eszközrendszerrel áll a kognitív képességfejlesztés és támogatás szolgálatára?
- K3: A digitalizáció térhódítása a gyermekek képességstruktúrájában felismerhetőek-e?

A kutatásban részt vevő személyek hazai óvodapedagógusok. Akik egy 22 kérdésből álló kérdőívet töltöttek ki. Kérdőívünk a google drive segítségével készült. Az országban 130 óvodának küldtük ki e-mailben és óvodapedagógus közösségi csoportokban osztottuk meg 2023. február 22-én és 2023. április 28-án zártuk le, amelyet 444-en töltöttek ki.

Kutatási eredmények bemutatása

Kérdésünkre, hogy az ország melyik részén dolgozik, 437-en válaszoltak. A válaszadók 39,8%-a Dunántúlt, 33,2% a Duna-Tisza között és 27%-a Tiszántúlt jelölte. Arra a kérdésre, hogy milyen településen dolgozik 444 választ kaptunk. 34,7%-k a nagyvárost, 34,7%-k a kisvárost és 30,6%-k a községet választotta.

Feltettük a kérdést arra vonatkozóan, hogy hány éve vannak az óvodapedagógusi pályán. Kérdésünkre 444 válasz érkezett. 30,2%-k a 0–10 évet, 15,8%-k a 10–20 évet, 19,6%-k a 20–30 évet és 34,5%-k a 30 feletti meghatározást jelölte.

A válaszadók életkori megoszlása a következő volt: 13,8%-a 21–30 év, 15,8%-a 31–40 év, 28,4%-a 41–50 év, 50 év feletti 42%

Első kérdésünkre, hogy van-e fejlesztő pedagógus az intézményükben, 442 válasz érkezett. A válaszadók 45,7%-a az igent, 48%-a csak utazó pedagógust és 6,3%-a pedig egyáltalán nincs lehetőséget jelölte meg. Azt a kérdésünket, hogy hány alkalommal van fejlesztő foglalkozás az intézményükben 443-an válaszolták meg. A válaszok 35%-ban egy, 35%-ban kettő, 23,5%-ban három vagy több és 6,5%-ban egy sem opciót választotta.

Kérdésünkre, hogy nagyobb eséllyel fordul-e elő a BTMN és az SNI a HH/HHH gyermekek körében 443 választ kaptunk. 25,7% a nagy a valószínűsége, 46% az előfordulhat és 28,2% az egyáltalán nem jellemző lehetőségét jelölte.

Ezt követően kérdeztük meg, hogy a csoportjukban hány BTMN-es és SNI-s gyermek van, amire szintén 443-an válaszoltak. A válaszadók 85,6%-l ez a szám 0-5 közé esik, 12,4%-l ez az érték 5–10 közötti, 2%-k a 10 feletti lehetőséget választotta.

Itt arra kérdeztünk rá, hogy fejlesztés szempontjából melyik csoportot részesítik előnyben, 442 válasz érkezett. A válaszadók 37,3%-a heterogént, 51,1%-a homogént, 11,5%-a egyiket sem jelölte.

Kérdésünket, amely szerint melyik fejlesztési módot alkalmazza szívesebben 444-en válaszolták meg. Megközelítőleg 4,3%-k a globálist, 54,1% kis csoportban, 41,2%-k az egyénit és megközelítőleg 0,4%-k az egyiket sem alkalmazná opció mellett döntött.

Differenciálnak-e adott korcsoporton belül kérdésre 443-an válaszoltak. A válaszadók 82,4%-a minden esetben alkalmaz differenciálást, 17,2%-a néha alkalmaz és 0,4%-a nem alkalmazza meghatározást választotta.

Arra a kérdésünkre, hogy a csoportjukban lévő gyermekek, mely kompetenciák terén igényelnek fejlesztést, több válaszlehetőséget adtunk. 443 választ kaptunk. 286-an a szociális-érzelmi, 310-en az értelmi, 320-an a verbális, 235-en a mozgásos kompetenciákat jelölték.

Kérdésünkre, mely szerint az értelmi kompetencia fejlesztésére a felsorolt kompetenciák közül melyiket részesítené előnybe, 443 válasz érkezett. Itt is lehetőség volt több választ megjelölni. A válaszadók közül 148-an a szociális, értelmi, 195-en a verbális, 330-an a mozgásos kompetenciákat és 7-en egyiket sem választották. A kérdésünk arra irányult, hogy a gondolkodási műveletek mely tevékenységgel fejleszthető leginkább. Itt maximum két vá-

laszlehetőséget biztosítottunk. 444 válaszadó közül 138-an a vers, mese-, 103-an az ének-zene, énekes játékok, gyermektánc, 49-en a rajzolás, festés, kézimunka, 280-an a mozgás, 167-en a külső világ tevékeny megismerése környezeti tartalommal-, 224-en a külső világ megismerése matematikai tartalommal való tevékenységet jelölték.

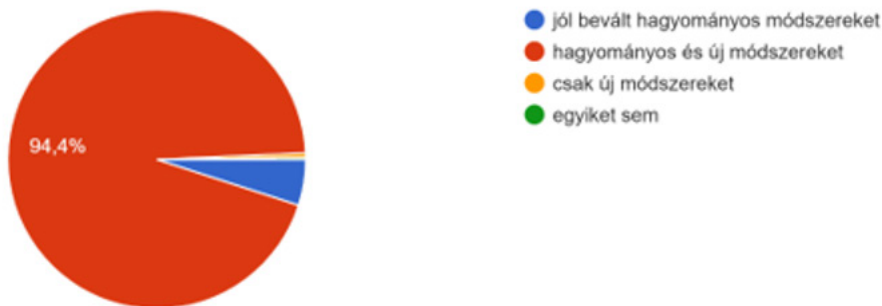
Maximum két válaszlehetőséget adtunk arra a kérdésünkre, hogy a tevékenységek közül melyiket alkalmazza szívesebben a gondolkodási műveletek fejlesztésének megsegítésére. 444-en válaszoltak a kérdésünkre, közülük 136-an a vers, mese, 90-en az ének-zene, énekes játékok, gyermektánc, 52-en a rajzolás, festés, kézimunka, 260-an a mozgás, 163-an a külső világ megismerése környezeti tartalommal, 233-an a külső világ megismerése matematikai tartalommal tevékenységet választották.

Kérdésünk a külső világ tevékeny megismerése matematikai tartalommal való tevékenységre irányult, hogy a felsoroltak közül mely elem segíti a gondolkodási műveleteket. Két lehetőséget adtunk választásra és 444 válasz érkezett. 217 válaszadó az analízis-szintézis műveletét, 117-en a térbeni eligazodást, 103-an a mennyiségfogalom kialakulására, 383-an az összefüggések felismerésére mellett döntöttek. Megkérdeztük, hogy az óvodai csoportjukba járó gyerekek a gondolkodási műveletekhez kapcsolódóan, mely területen igényelnek több fejlesztést. Kilenc műveleti területet soroltunk fel és több válaszlehetőséget adunk. A 444 válaszadó közül 32,2%-k a fogalomismeretet, 72,5%-k a problémamegoldó gondolkodást, 26,1%-k analízis-szintézis műveletét, 26,1%-k az általánosítás-konkretizálást, 34%-k a térbeni eligazodást, 50,9%-k az időben való eligazodást, 20%-k a mennyiségfogalom kialakulását, 69,6%-k az összefüggések felismerését, 48,4%-k a következtetéseket jelölte.

Ezek után arra voltunk kíváncsiak, milyen módszereket alkalmaznak a képességek fejlesztésének támogatására (1. ábra). A 444 válaszadóból megközelítőleg 5,2%-k a bevált hagyományos módszereket, 94,4%-k a hagyományos és új módszereket és megközelítőleg 0,4%-k csak új módszereket alkalmaz módszert választotta.

1. ábra

Képességfejlesztési módszerek

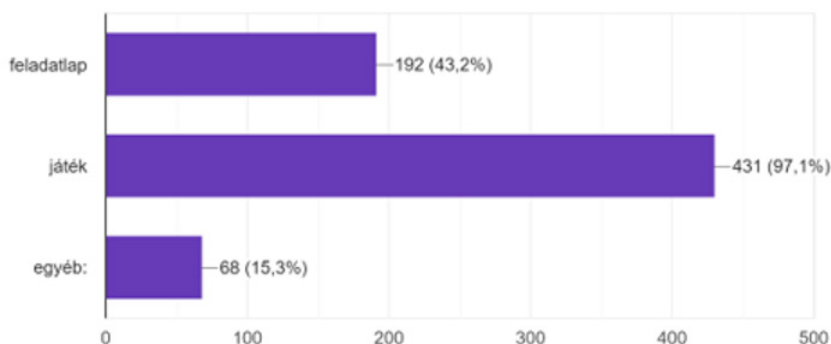

Szintén 444-en válaszoltak arra a kérdésünkre, hogy milyen eszközöket használnak fejlesztésre (2. ábra). 43,2%-k a feladatlapot, 97,1%-k a játékot és 15,3% egyéb választ jelölte.

2. ábra

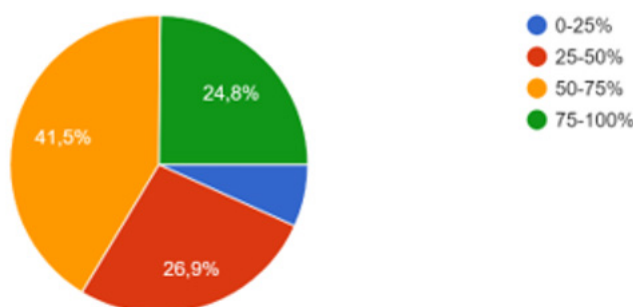
Fejlesztésre használt eszközök

Kíváncsiak voltunk arra is, hogy csoportjukba található játékok hány %-át tudják a gondolkodási műveletek fejlesztésére használni (3. ábra). Erre a kérdésünkre 443 választ kaptunk. 6,8%-k a játékok 0–25%-át, 26,9%-k a 25–50%-át, 41,5%-k az 50–75%-át és 24,8%-k a 75–100%-át választotta.

3. ábra

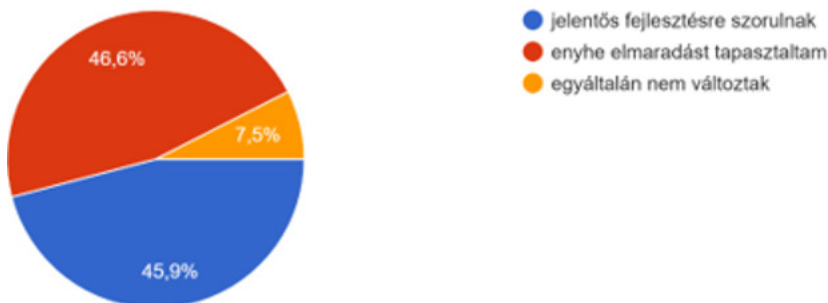
A csoportba található játékok hány %-át tudják a gondolkodási műveletek fejlesztésére használni

Megkérdeztük, hogy látják a gyermekek kognitív képességeiknek változását az elmúlt öt évben a digitális kultúra változásai következtében (4. ábra). 440 válaszadó közül 45,9%-k a jelentős fejlesztésre szorúlnak, 46,6%-k enyhe elmaradást tapasztaltam és 7,5%-k az egyáltalán nem változtak meghatározást jelölte.

4. ábra

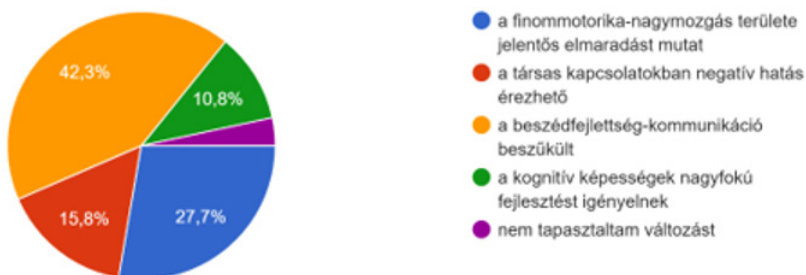
Kognitív képességek változásai

Szintén a digitális kultúra rohamos fejlődésének hatásával kapcsolatban kérdeztünk, hogy tapasztalataik alapján hogyan teljesítenek a gyerekek az egyes területeken (5. ábra). 444 válasz érkezett. 27,7%-a finommotorika-nagy-mozgás területén jelentős elmaradást mutat, 15,8%-a társas kapcsolatokban negatív hatás érezhető, 42,3%-a beszédfejlettség-kommunikáció beszűkült, 10,8%-a kognitív képességek nagyfokú fejlesztést igényelnek és 3,4%-a nem tapasztaltam változás opciót választotta.

5. ábra

Képességterületek változásai

Kutatási eredmények

Első kutatási kérdésünk, hogy „Milyen fejlesztési/támogatási jó gyakorlatokról számolnak be az óvodapedagógusok?”. Az óvodapedagógusok minden tevékenységi körben megtalálják azt a gyakorlatot, amellyel támogatni tudják a kognitív képességek fejlődését. Láthattuk, hogy mindegyik művelet megjelenik a pedagógusok fejlesztési/támogatási repertoárjában. Második kutatási kérdésünk, hogy „Milyen módszer és eszközrendszerrel áll a kognitív képességfejlesztés és támogatás szolgálatára?”. Választ kaptunk az általuk használt módszerekről. A válaszadók többsége ötvözi a hagyományos módszereket az

új módszerekkel. Mind a két módszernek megvan az a maga értéke, amellyel a gyermekekre pozitív, fejlődő hatást gyakorolhatunk. A 2. ábrán levő eszközök közül a játék kapta a legtöbb megjelölést. Láthatóan szerencsére sokan szem előtt tartják, hogy a gyermekek megismerési-, fejlődési- és fejlesztési folyamataiban a játéknak van az elsődleges és legjelentősebb szerepe. A kutatási kérdésünkhöz még a 3. ábránkon láthattuk, hogy a csoportban lévő játékok közül mennyit tud az óvodapedagógus használni. Ezek a válaszok annyiban járulnak hozzá a kutatási kérdésünkhöz, hogy az óvodai csoport eszköztársaságát az óvodapedagógusok javaslatának figyelembevételével állítják össze. A válaszadók több mint felénél a fejlesztésre használható játékok aránya 50% felett van. A harmadik kutatási kérdésünk, hogy „A digitalizáció térhódítása a gyermekek képességstruktúrájában már felismerhető-e?”. Kérdésünkre a 4. és az 5. ábra válaszol. A 5. ábrán egyértelmű választ kaptunk arra, változás történik a gyermekek képességstruktúrájában a digitalizáció hatására az óvodapedagógusok véleménye alapján. A változás felismerésére a 6. ábrán kaptuk meg a választ. Ez a változást a válaszadók szerint a beszéd-kommunikáció terén lehet a legjobban felismerni.

Befejezés

Az Óvodai nevelés országos alapprogramja biztosítja az óvodapedagógusok pedagógiai nézeteinek és módszertanának szabadságát, megkötést csak a gyermek érdekének védelmében tartalmaz. Ennek tükrében úgy gondoljuk, hogy a pedagóguson múlik milyen színes, változatos tevékenységeket tud a gyermek számára nyújtani, amelyben szívesen vesznek részt. Ebben segítségére lehet a pedagógus jártassága és kreatív attitűdje. Ugyanakkor kiemelt szerepe van az eszközök és a játékok kiválasztásában. Lényeges, hogy olyan eszközök, játékok vegyék körül a gyermekeket, amelyek felkeltik az érdeklődésüket és fejlesztő hatással vannak rájuk. Kutatásunk bepillantást nyújtott az óvodában található fejlesztő játékok arányáról. Örömmel vettük tudomásul, hogy ebben a kis csoportban is törekednek az ilyen típusú játékok beszerzésére. Azt is láthattuk a megkérdezett óvodapedagógusok tapasztalatai alapján, a mai rohanó világunk és a digitalizált világ is hatással van a gyermekekre. Tisztában vagyunk azzal, hogy hiába próbálkozunk a digitalizáció teljes kivédésével, számukra lényegében ezt tartogatja a jövő. Néhány óvoda már alkalmaz IKT-eszközöket, azonban ezt kizárólag fejlesztést megsegítő célokkal és korlátozva. Tehát nem az óvodában érik a gyerekeket a fejlődésüket hátráltató hatások. Itt vissza kell térnünk az elsődleges közeghez, a családhoz. Oda, ahol a szülők fáradtak, ráhagyó természetűek és ebből kifolyólag nem elég korlátozóak. Véleményünk szerint esetlegesen azzal lehetne csökkenteni ezeket a hátrányosan befolyásoló hatásokat, ha megismertténénk a szülőket ezen képességek fejlődésének fontosságával, a többi kompetenciával való kapcsolatukkal és alternatívákat javasolnánk a folyamatos digitális eszközök használata helyett. Hiszen itt a gyermekük jövője a tét!

Irodalom

- Aszalai A., Horváth J., Horváthné Csapucha K. & Dr. Rónáné Falus J. (2015). *Amit az óvónőnek észre kell venni*, Flaccus Kiadó.
- Atkinson, R.L., Atkinson, C.R., Smith, E.E., Bem, J.D & Hoeksema-Nolen, S. (2005). *Pszichológia* (pp. 131–378), Osiris Kiadó.
- Cole, M. & Cole, S. (2006). *Fejlődéslélektan*, Osiris Kiadó.
- Danis I., Németh T., Prónay B., Góczán-Szabó I. & Hédervári-Heller É. (2020). *A kora gyermekkori lelki egészség támogatásának elmélete és gyakorlata I.*, Semmelweis Egyetem Egészségügyi Közzolgálati Kar Mentálhigiéné Intézet.
- Jávorné dr. Kolozsvári J., Pázsikné Szilágyi G., Stöckert K., Szalontai J., Villányi Gy. & W. Mikó M. (2004). *Hasznos tudnivalók óvodáskorú gyermekekről*. Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Kereki J. & Tóth A. (2019). *Lépések I.*, Családbarát Ország Nonprofit Közhasznú Kft.
- N. Kollár K. & Szabó É. (2017, Eds.). *Pedagógusok pszichológiai kézikönyve I.* Osiris Kiadó.
- Oláh A. (2006, Ed.). *Pszichológiai alapismeretek*. Bölcsész Konzorcium. <http://mek.oszk.hu/05400/05478/05478.pdf>
- Piaget, J. (1997). *Értelem pszichológiája* (pp. 24–81). Kairosz Kiadó.

Biró, R. Zs.

Preschool skill jugglers: a comprehensive cognitive skill development approach in preschool from the perspective of kindergarten teachers

The study draws attention to the importance of developing cognitive skills in pre-school education. It describes the various aspects of cognitive development, including attention, memory, perception, thinking and problem solving, all of which play a crucial role in children's later performance. The study highlights the essential role of early childhood teachers in supporting these skills and the ways in which they can support children's development. It also examines the use of different development methods and tools, highlighting the fact that games and individual development are important elements in the toolkit of an effective educational process. The results of the research show that both traditional and innovative methods used by teachers can be effective when applied appropriately.

Keywords: cognitive development, pre-school education, play-based learning, the role of pre-school teachers

Biró Rita Zsófia: <https://orcid.org/0009-0006-8402-0229>